

НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ Й ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
ЩОДО ДІЙ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОЇ
БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ
ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Методичні рекомендації

Київ
2025

УДК 34,07;347.96,351.74:355.45

О72

Авторський колектив:

О. В. Коба – канд. пед. наук, старший дослідник, доцент кафедри забезпечення державної безпеки (розділи 1, 3);

О. І. Курило – старший викладач кафедри забезпечення державної безпеки (4.1, 4.2, 4.3);

О. В. Денисюк – викладач кафедри забезпечення державної безпеки (4.4, 4.5);

Є. В. Попков – начальник навчального центру підготовки підрозділів громадської безпеки та стабілізаційних дій Міжнародного міжвідомчого багатопрофільного центру підготовки підрозділів, в/ч 3070 (розділ 2).

Рекомендовано до видання науково-методичною радою Київського інституту Національної гвардії України (протокол № 5 від 20.11.2025 р.)

Особливості підготовки й виконання завдань підрозділами
О72 Національної гвардії України щодо дій із забезпечення охорони громадської безпеки і порядку припинення масових заворушень під час дії правового режиму воєнного стану : метод. рек. / О. В. Коба та ін. Київ : КІ НГУ, 2025. с

Розроблено з метою систематизації підходів до підготовки й виконання завдань підрозділами НГУ в умовах воєнного стану. Висвітлено нормативно-правову базу діяльності НГУ, особливості підготовки особового складу, тактичні методи забезпечення громадського порядку та припинення масових заворушень, а також аналіз міжнародного досвіду країн НАТО та ЄС. Особливу увагу приділено адаптації до українських реалій скандинавської моделі забезпечення громадського порядку, а також американської поліцейської чотирирівневої системи, запровадженої у NYPD (Поліція Нью-Йорка), системи реагування і концепції стабілізаційних дій поліції НАТО. Рекомендації містять практичні поради щодо організації навчального процесу, психологічної підготовки, використання спеціальних засобів, взаємодії з іншими силовими структурами й населенням, а також превентивних заходів для запобігання заворушенням.

Для викладачів, курсантів і практиків НГУ задля вдосконалення професійної підготовки та підвищення ефективності дій в умовах складної безпекової ситуації.

УДК 34,07;347.96,351.74:355.45

Рецензенти:

О. Г. Комісаров – д-р юрид. наук, професор, т. в. о. заступника директора з освітньої та науково-дослідної діяльності Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності НАВС;

Є. С. Яковенко – канд. пед. наук, начальник кафедри тактики КІ НГУ.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6
Розділ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ І В МИРНИЙ ЧАС	7
1.1 Огляд ключових нормативних актів	7
1.2 Процедури реалізації обмежень	7
Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ	12
2.1 Організація навчального процесу: тренування, симуляції, тактичні заняття	12
2.2 Психологічна підготовка до роботи в екстремальних умовах	12
2.3 Забезпечення спеціальними засобами та обладнанням	13
2.4 Взаємодія з місцевими органами влади та населенням під час підготовки	14
Розділ 3. ТАКТИКА ДІЙ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ	16
3.1 Методи патрулювання та контролю за дотриманням громадського порядку	16
3.2 Організація взаємодії з Національною поліцією та іншими структурами	18
3.3 Використання ненасильницьких методів деескалації конфліктів	19
3.4 Заходи із запобігання масовим заворушенням	20
Розділ 4. АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ Й ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ	23
4.1 Концептуальні основи міжнародного досвіду	23
4.2 Скандинавська модель превентивної поліції	23
4.2.1 Теоретичні засади скандинавського підходу	23
4.2.2 Концепція «поліція діалогу»	24
4.2.3 Правове регулювання у скандинавських країнах	24
4.3 Європейський досвід: різноманітність підходів	24
4.3.1 Німецька модель конституційного захисту	24
4.3.2 Французький досвід управління кризами	24
4.3.3 Британська система градуйованого командування	25
4.4 Досвід США та Канади	25
4.4.1 Американські стандарти НТОА	25
4.4.2 Канадська модель громадсько-орієнтованої поліції	25
4.5 Міжнародні стандарти та керівні принципи	26
4.5.1 Стандарти ОБСЄ щодо свободи мирних зібрань	26

4.5.2	Практика Європейського суду з прав людини	26
4.6	Досвід НАТО у сфері стабільної поліції	26
4.6.1	Концепція Stability Policing	26
4.6.2	Інтеграція військових і поліцейських функцій	26
4.6.3	Польський досвід трансформації	26
4.7	Упровадження скандинавської моделі в Україні	27
4.7.1	Адаптація скандинавської моделі	27
4.7.2	Рекомендації щодо адаптації	27
Розділ 5. АДАПТАЦІЯ ДОСВІДУ КРАЇН НАТО ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		29
5.1	Міжнародний досвід регулювання мирних зібрань у кризових ситуаціях	29
5.1.1	Європейський підхід до управління масовими заходами	29
5.1.2	Досвід Канади	30
5.1.3	Досвід США	31
5.1.4	Досвід Угорщини	32
5.2	Порівняльний аналіз підходів	33
5.3	Рекомендації для України	34
5.3.1	Організаційно-правові заходи	34
5.3.2	Створення спеціалізованих підрозділів	34
5.3.3	Тактичні підходи та методологія	34
5.3.4	Правове регулювання та гарантії	34
5.3.5	Міжнародна співпраця та інтеграція	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		37

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

НГУ	Національна гвардія України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ЗСУ	Збройні Сили України
СБУ	Служба безпеки України
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ОВА	Обласна військова адміністрація
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ООН	Організація Об'єднаних Націй
НАТО	Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization)
НТОА	Національна асоціація тактичних офіцерів США (National Tactical Officers Association)
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
МОУ	Міністерство оборони України
СІМІС	Цивільно-військове співробітництво (Civil-Military Cooperation)
DCAF	Женевський центр з питань управління сектором безпеки (Geneva Centre for Security Sector Governance)
Hybrid CoE	Європейський центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам (The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats)
EUAM	Консультативна місія Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні) the European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine (EUAM Ukraine)

Передмова

Методичні рекомендації «Особливості підготовки та виконання завдань підрозділами Національної гвардії України (НГУ) щодо дій із забезпечення охорони громадської безпеки і порядку, припинення масових заворушень під час дії правового режиму воєнного стану» розроблено з метою систематизації знань і практичних підходів до виконання завдань НГУ в умовах воєнного стану. Мета видання – надати структуровану основу для підготовки особового складу, вдосконалювання тактичних методів, а також адаптації міжнародного досвіду до українських реалій, зокрема з урахуванням стандартів ООН і кращих практик країн Європейського Союзу.

Актуальність теми зумовлена складною безпековою ситуацією в Україні, що спричинена триваючою збройною агресією і потребує від НГУ високого рівня готовності до виконання завдань із забезпечення громадської безпеки в умовах воєнного стану. Масові заходи, які можуть перерости у заворушення, а також інформаційні кампанії ворога створюють додаткові виклики для правоохоронних структур. У зв'язку з цим виникає необхідність у чітких методичних рекомендаціях, які поєднують національну нормативно-правову базу, практичний досвід НГУ і міжнародні стандарти, зокрема принципи пропорційності, деескалації та захисту прав людини.

Мета рекомендацій полягає у формуванні комплексного підходу до підготовки підрозділів НГУ, вдосконалюванні їхньої взаємодії з іншими силовими структурами, місцевими органами влади і населенням, а також у забезпеченні ефективного виконання завдань із підтримання громадського порядку. Окремий акцент зроблено на адаптації до умов воєнного стану в Україні передового міжнародного досвіду, зокрема скандинавської моделі «поліція діалогу», американської чотирирівневої системи реагування та концепції стабілізаційних дій поліції НАТО.

Розділ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ І В МИРНИЙ ЧАС

Мета розділу – визначити й деталізувати нормативно-правові акти, які регулюють діяльність Національної гвардії України щодо забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку під час масових заходів у мирний час і в умовах воєнного стану, а також розкрити специфіку повноважень, процедур і механізмів координації з іншими органами.

1.1 Огляд ключових нормативних актів

Діяльність Національної гвардії України під час масових заходів регулюється комплексом національних і міжнародних нормативно-правових актів, які диференціюються залежно від правового режиму (мирний час або воєнний стан). Нижче наведено детальний перелік ключових документів.

Законодавчі акти, що діють у мирний час

Конституція України (1996)

Стаття 39 гарантує право громадян на мирні зібрання, мітинги, походи та демонстрації за умови завчасного сповіщення місцевих органів. Обмеження можливі лише за рішенням суду для захисту громадського порядку, безпеки чи здоров'я громадян.

Стаття 44 забезпечує право на свободу об'єднань, що включає організацію масових заходів.

Приклад: НГУ може вимагати від організаторів повідомлення про мітинг і перевіряти дотримання маршруту.

Закон України «Про Національну гвардію України» (2014, № 876-VII)

Стаття 2, пункт 3 визначає завдання НГУ щодо забезпечення громадського порядку під час масових заходів.

Стаття 12 регулює застосування фізичної сили, спеціальних засобів (гумові кийки, сльозогінний газ, світло-шумові гранати) і вогнепальної зброї за умов пропорційності та законності.

Приклад: НГУ може застосовувати сльозогінний газ для припинення масових заворушень, якщо це необхідно для захисту громадян.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП)

Стаття 185-1 установлює відповідальність за порушення порядку організації чи проведення зборів, мітингів, демонстрацій (штраф або адміністративний арешт).

Стаття 185-2 регулює порушення порядку проведення релігійних заходів.

Приклад: НГУ складає протоколи за несанкціоновані мітинги.

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991, № 987-XII) визначає порядок проведення релігійних процесій, молебнів та інших масових заходів, які потребують узгодження з місцевою владою.

Приклад: НГУ забезпечує безпеку під час хресних ходів.

Законодавчі акти, що діють в умовах правового режиму воєнного стану
Конституція України

Стаття 39 допускає обмеження права на мирні зібрання відповідно до Закону «Про правовий режим воєнного стану» (ст. 8). Зазначене право може бути обмежене без судового рішення, якщо це необхідно для відсічі збройної агресії чи забезпечення національної безпеки.

Приклад: заборона масових заходів у прифронтових зонах.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (2015, № 389-VIII)

Стаття 8. Указом Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях визначаються заходи правового режиму воєнного стану, зокрема: заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів у місцевостях, де введено воєнний стан.

Інтерпретація. Указ Президента, який запроваджує чи продовжує воєнний стан, може прямо забороняти масові заходи в окремих регіонах, зокрема у прифронтових зонах, без необхідності судового рішення. Такі обмеження реалізуються органами влади, зокрема НГУ, Національною поліцією та місцевими адміністраціями.

Приклад: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (із подальшими продовженнями, зокрема Указом № 757/2024 від листопада 2024 р.), який установлює заборону масових заходів у прифронтових регіонах.

Закон України «Про Національну гвардію України» (2014, № 876-VII)

Стаття 2, пункт 3 визначає завдання НГУ щодо забезпечення громадського порядку та припинення масових заворушень.

Стаття 2, пункт 16 передбачає участь НГУ в заходах правового режиму воєнного стану, зокрема в реалізації обмежень на масові заходи.

Кодекс України про адміністративні правопорушення

Статті 185-1 і 185-2 набувають особливого значення, оскільки несанкціоновані зібрання можуть бути прирівняні до загрози безпеки.

Приклад: НГУ припиняє несанкціоновані мітинги в умовах воєнного стану.

Європейська конвенція з прав людини (1950)

Стаття 11 гарантує свободу мирних зібрань, але допускає обмеження в інтересах безпеки.

Приклад: НГУ має дотримуватися пропорційності під час розгону мітингів.

Керівні принципи ООН щодо використання сили та вогнепальної зброї правоохоронними органами (1990) встановлюють стандарти мінімально необхідного застосування сили.

Кодекс поведінки для посадових осіб із забезпечення правопорядку (Резолюція ООН 34/169, 1979) визначає етичні принципи діяльності НГУ.

Міжнародні стандарти

Європейська конвенція з прав людини (1950). Стаття 11 гарантує право на мирні зібрання, але допускає обмеження в інтересах національної безпеки чи громадського порядку.

Керівні принципи ООН щодо використання сили та вогнепальної зброї (1990) вимагають пропорційності під час реалізації обмежень.

1.2 Процедури реалізації обмежень

Обмеження застосовуються через певні процедури.

1. Запровадження заборони.

Указ Президента України визначає регіони, де забороняються масові заходи (наприклад, прифронтові Харківська, Донецька, Запорізька, Херсонська області).

Рішення доводиться до місцевих військових адміністрацій, які видають відповідні розпорядження.

Приклад: Указ Президента № 64/2022 і розпорядження Харківської ОВА від 25 лютого 2022 р. про заборону всіх масових заходів у регіоні.

2. Інформування населення.

Місцеві адміністрації, НГУ та Національна поліція повідомляють громадян через офіційні сайти, радіо, гучномовці, листівки чи соцмережі (наприклад Telegram-канали ОВА).

Приклад: у Краматорську Донецької області НГУ використовує гучномовці для оголошення про заборону мітингів через ризик обстрілів.

3. Контроль за дотриманням.

НГУ здійснює патрулювання, перевірку документів і моніторинг потенційних точок збору (площі, вокзали, адмінбудівлі).

У разі виявлення несанкціонованих зібрань застосовуються заходи адміністративного впливу (ст. 185-1, 185-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Приклад: у Запоріжжі патруль НГУ припиняє спробу несанкціонованого мітингу біля міськради, складаючи протоколи за ст. 185-1 КУпАП.

4. Реагування на порушення.

НГУ застосовує ненасильницькі методи деескалації (переговори, попередження) або, за необхідності, спеціальні засоби (гумові кийки, сльозогінний газ) відповідно до ст. 12 Закону «Про Національну гвардію України» (Закон про НГУ).

У разі загрози безпеці залучаються спецпідрозділи НГУ (наприклад «Омега»).

Приклад: у Херсоні НГУ розганяє несанкціонований мітинг із сепаратистськими гаслами, використовуючи після невдалих переговорів сльозогінний газ.

Наведемо конкретні приклади із прифронтових зон.

Харківська область (м. Харків).

Контекст: через близькість до лінії фронту та регулярні обстріли розпорядженням Харківської ОВА масові заходи заборонено.

Приклад. Посилене патрулювання у центрі міста, на вокзалах і біля укриттів. У січні 2024 р. НГУ припинила несанкціонований мітинг проти відключення електроенергії, провівши переговори з організаторами і склавши адміністративні протоколи.

Результат: запобігання ескалації, затримання двох провокаторів, ідентифікованих СБУ.

Донецька область (м. Краматорськ).

Контекст: заборона масових заходів через ризик ракетних ударів і диверсій.

Приклад. Мобільні блокпости на в'їздах до міста, моніторинг соцмереж для виявлення закликів до протестів. У липні 2024 р. НГУ виявила спробу організації мітингу через Telegram-канал, після чого посилила патрулювання площі.

Результат: зібрання не відбулося, організаторів попереджено про адміністративну відповідальність.

Запорізька область (м. Запоріжжя).

Контекст: заборона масових заходів через загрозу диверсій і обстрілів.

Приклад. Спільне патрулювання з Національною поліцією, використання дронів для моніторингу центральної площі. У березні 2025 р. НГУ припинила несанкціонований протест проти комендантської години, застосувавши вербальну деескалацію та затримавши трьох провокаторів.

Результат: стабілізація обстановки, запобігання масовим заворушенням.

Роль Національної гвардії України у реалізації обмежень

Патрулювання: піші й автомобільні патрулі (КрАЗ Cougar, БТР-3) контролюють потенційні місця зібрань, перевіряють документи та виявляють порушення.

Координація: НГУ взаємодіє з Національною поліцією, Службою безпеки України (СБУ) та військовими адміністраціями через оперативні штаби (ст. 5 Закону про НГУ).

Деескалація: використання переговорів, посередників (наприклад місцевих лідерів) для припинення зібрань без насильства.

Застосування сили: у крайньому разі – використання спецзасобів (гумові кийки, сльозогінний газ) за принципом пропорційності (ст. 12 Закону про НГУ).

Виклики реалізації

1. Соціальна напруженість. Економічні труднощі, обстріли та комендантські обмеження спричиняють невдоволення громадян, що ускладнює діалог.

2. Дезінформація. Ворожі інформаційні кампанії (наприклад, через Telegram чи X) провокують несанкціоновані зібрання.

3. Правові ризики. Непропорційне застосування сили може призвести до судових позовів чи міжнародної критики.

4. Ресурсні обмеження. Недостатня кількість особового складу і техніки (дрони, тепловізори) для повного контролю прифронтових зон.

Запитання для самоконтролю

1. Які статті Конституції України регулюють право громадян на мирні зібрання та їх обмеження в умовах воєнного стану?

2. Які основні положення Закону України «Про Національну гвардію України» визначають завдання НГУ щодо забезпечення громадського порядку?

3. Які статті Кодексу України про адміністративні правопорушення застосовуються до порушень порядку проведення масових заходів?

4. Як Закон України «Про правовий режим воєнного стану» впливає на обмеження масових заходів у прифронтових регіонах?

5. Які міжнародні нормативні акти регулюють дії НГУ під час припинення масових заворушень?

6. Які процедури реалізації обмежень на масові заходи в умовах воєнного стану передбачено законодавством України?

7. Яким чином НГУ координує свої дії з місцевими військовими адміністраціями для інформування населення про заборони масових заходів?

8. Назвіть приклади використання підрозділами НГУ спеціальних засобів (гумові кийки, слезогінний газ) у прифронтових зонах і вкажіть правові підстави їх застосування.

9. Які виклики виникають під час реалізації обмежень на масові заходи в умовах воєнного стану?

10. Як НГУ забезпечує пропорційність застосування сили відповідно до міжнародних стандартів, таких як Керівні принципи ООН?

Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

Метою цього розділу є опис етапів підготовки особового складу Національної гвардії України до дій в умовах масових заворушень і воєнного стану. Розглянуто організацію навчального процесу, психологічної підготовки, забезпечення спеціальними засобами та обладнанням, а також взаємодії з місцевими органами влади і населенням.

2.1 Організація навчального процесу: тренування, симуляції, тактичні заняття

Підготовка підрозділів Національної гвардії України до виконання завдань в умовах масових заворушень і воєнного стану ґрунтується на системному підході до організації навчального процесу і залежить від здатності особового складу своєчасно реагувати в умовах ускладнення обстановки. Це потребує регулярних тренувань, симуляцій і тактичних занять.

Тренування. В основу підготовки покладаються практичні заняття з відпрацюванням дій у типових сценаріях масових заворушень (наприклад, припинення несанкціонованих зібрань), а також бойових операцій під час воєнного стану. Це передбачає навчання технікам демократичного керування натовпом, захисту важливих об'єктів і затримання правопорушників.

Симуляції. Для прогнозування розвитку масових заходів використовується комп'ютерне моделювання. На практиці це реалізується шляхом створення віртуальних сценаріїв, які дають змогу імітувати динаміку натовпу, вплив погодних умов чи раптові ускладнення обстановки (наприклад терористичні загрози). Такі симуляції допомагають відпрацьовувати прийняття рішень в умовах невизначеності, що є ключовою вимогою до НГУ.

Тактичні заняття. Вони спрямовані на вдосконалення координації між підрозділами і розвиток навичок роботи в екстремальних умовах. На заняттях відпрацьовуються спільні дії зі Збройними Силами України (ЗСУ) під час воєнного стану, наприклад, охорона тилкових районів чи боротьба з диверсійними групами.

Навчальний процес будується на основі оцінювання готовності підрозділів. Перший етап передбачає аналіз вимог до конкретного завдання (наприклад, забезпечення масового заходу чи бойової операції), другий – перевірку рівня підготовленості особового складу, третій – перерозподіл завдань між підрозділами залежно від їхньої компетенції.

2.2 Психологічна підготовка до роботи в екстремальних умовах

Масові заворушення і воєнний стан створюють значне психологічне навантаження на особовий склад НГУ, тому є потреба у спеціальній підготовці. Ситуативний аспект управління передбачає значне психологічне навантаження

на військовослужбовців та керівництво НГУ, особливо під час різкої зміни обстановки чи загрози життю.

Психологічна підготовка передбачає такі складники.

Формування стресостійкості. Військовослужбовці навчаються зберігати холоднокрівність у ситуаціях масової паніки чи бойового стресу. Це досягається через тренінги з імітацією реальних загроз (шум, дим, крики).

Розвиток командної взаємодії. Особовий склад готується до швидкого прийняття рішень у групах, що критично важливо для координації під час масових заворушень чи спільних операцій із ЗСУ.

Етична підготовка. Умови воєнного стану можуть потребувати жорстких дій (наприклад застосування сили), тому підрозділи НГУ тренують дотримання принципів законності і співрозмірності, а також європейських стандартів. Така підготовка дає змогу особовому складу адаптуватися до непередбачуваних ситуацій, зберігаючи ефективність дій.

2.3 Забезпечення спеціальними засобами та обладнанням

Для виконання завдань в умовах масових заворушень і воєнного стану підрозділи НГУ оснащуються широким спектром спеціальних засобів, передбачених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань» від 25.12.2017 р. № 1024. Цей нормативний акт є основою для підготовки особового складу до використання таких засобів під час виконання службових завдань.

Під час масових заворушень НГУ застосовує засоби, спрямовані на контроль натовпу і припинення протиправних дій. До них належать гумові і пластикові кийки, засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії (наприклад, газові гранати чи аерозолі), пристрої світлозвукової дії (світлошумові гранати), а також водомети для розосередження великих груп людей. У переліку, наведеному у Постанові КМУ № 1024, також зазначено захисні бар'єри, турнікети й сітки для зв'язування, які використовуються для обмеження доступу чи рухомості правопорушників. У воєнний час арсенал розширюється засобами військового призначення: бронезилетами, шоломами, стрілецькою зброєю, а також бронемашинами без штатного озброєння для виконання бойових завдань і забезпечення безпеки у тилкових районах.

Постанова деталізує й інші спеціальні засоби, які можуть застосовуватися залежно від обставин.

Електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії застосовуються для нейтралізації окремих осіб без летальних наслідків.

Засоби примусової зупинки транспорту використовуються для перехоплення транспортних засобів, задіяних у протиправних діях, окрім пасажирських перевезень чи небезпечних ділянок доріг (п. 8 Правил).

Службові собаки та коні залучаються для патрулювання, ведення пошуку та стримування натовпу.

Під час виконання спеціальних завдань для руйнування перешкод і примусового відімкнення приміщень можливо застосовувати пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої.

Підготовка особового складу до використання цих засобів передбачає не лише технічне освоєння, а й вивчення правил їх застосування. Згідно з пунктом 2 Постанови КМУ № 1024 спеціальні засоби застосовуються у випадках, передбачених ст. 17 Закону «Про Національну гвардію України» (наприклад, для припинення масових заворушень чи захисту громадян), а під час охорони громадської безпеки й порядку – відповідно до ст. 45 Закону «Про Національну поліцію». Військовослужбовці тренуються попереджати про намір використання спецзасобів (голосом чи через гучномовці, п. 3 Правил), надаючи правопорушникам час для виконання вимог, якщо це не загрожує життю чи здоров'ю людей. У воєнних умовах, коли зволікання може призвести до тяжких наслідків (наприклад терористичний акт), підготовка акцентується на швидкому реагуванні без попередження.

Особливу увагу приділено дотриманню обмежень. Пункт 6 зазначених Правил забороняє застосовувати спецзасоби до вагітних жінок, малолітніх, осіб з обмеженими можливостями чи літніх людей, окрім випадків збройного нападу чи опору, який неможливо зупинити інакше. На тренуваннях відпрацьовуються сценарії, де особовий склад навчається оцінювати ситуацію і вибирати пропорційні засоби, уникаючи, наприклад, ударів кийками по голові чи прицільної стрільби сльозогінними речовинами у натовп (п. 8 Правил). У воєнний час підготовка охоплює також використання безпечних димоутворюючих препаратів для маскування чи дезорієнтації противника.

Забезпечення спецзасобами супроводжується практичними заняттями з їх експлуатації та надання домедичної допомоги постраждалим (п. 3 Правил). Наприклад, після застосування сльозогінного газу чи світлошумових гранат особовий склад тренується швидко реагувати на можливі травми, повідомляючи медиків про використані засоби. Усе це забезпечує готовність підрозділів НГУ до виконання завдань у складних умовах масових заворушень і воєнного стану з мінімальними ризиками для цивільного населення.

2.4 Взаємодія з місцевими органами влади і населенням під час підготовки

Підготовка Національної гвардії України передбачає тісну співпрацю з місцевими органами влади і населенням, що є запорукою ефективного виконання завдань. Порядок взаємодії НГУ з місцевими органами влади визначається Кабінетом Міністрів України.

Співпраця з органами влади. Під час підготовки Головне управління НГУ спільно з місцевими адміністраціями розробляє плани дій, визначає місця потенційних заворушень чи стратегічні об'єкти для охорони. Наприклад, перед масовими заходами органи влади повідомляються за 2 доби, що дає час для розподілу сил НГУ.

Робота з населенням. НГУ проводить інформаційні кампанії, аби попередити громадян про обмеження під час воєнного стану чи правила поведінки на масових заходах. У підготовчий період для підтримання правопорядку можуть залучатися громадські організації.

Така взаємодія забезпечує злагодженість дій і знижує ризик конфліктів між підрозділами НГУ і населенням.

Запитання для самоконтролю

1. Які основні компоненти навчального процесу НГУ для підготовки до дій в умовах масових заворушень?
2. У чому полягає значення тактичних занять для підготовки підрозділів НГУ до виконання завдань у воєнний час?
3. Як комп'ютерні симуляції використовуються для підготовки особового складу НГУ до припинення масових заворушень?
4. Які аспекти психологічної підготовки особового складу НГУ є ключовими для роботи в екстремальних умовах?
5. Назвіть спеціальні засоби, передбачені Постановою КМУ № 1024, які використовуються НГУ для контролю масових заворушень.
6. Які обмеження щодо застосування спеціальних засобів прописано у «Правилах застосування» (Постанова КМУ № 1024)?
7. Як НГУ проводить підготовку до використання сльозогінного газу та світлошумових гранат, зокрема надання домедичної допомоги?
8. Яким чином НГУ взаємодіє з місцевими органами влади під час підготовки до масових заходів?
9. Які інформаційні кампанії проводить НГУ для попередження населення про обмеження в умовах воєнного стану?
10. Як оцінюється готовність підрозділів НГУ до виконання завдань із забезпечення громадського порядку?

Розділ 3. ТАКТИКА ДІЙ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ

Мета розділу – розкрити основні тактичні підходи підрозділів Національної гвардії України до підтримання громадського порядку в умовах воєнного стану, акцентуючи на ефективному патрулюванні, координації з іншими органами, ненасильницькій деескалації конфліктів і запобіганні масовим заворушенням і забезпечуючи деталізацію процедур та їх відповідність сучасним викликам.

3.1 Методи патрулювання та контролю за дотриманням громадського порядку

Патрулювання є основним тактичним методом НГУ для забезпечення громадської безпеки в умовах воєнного стану. Воно спрямоване на контроль за дотриманням комендантської години, запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням, а також на виявлення таких загроз національній безпеці, як терористичні акти чи диверсії. Патрулювання здійснюється пішими, автомобільними або змішаними групами залежно від оперативної обстановки та масштабів території.

Піше патрулювання

Застосування: густонаселені райони (центр міста, ринки, вокзали, бомбосховища, зони масового скупчення людей).

Мета: перевірка документів, виявлення підозрілих осіб, контроль за дотриманням комендантської години, моніторинг громадської поведінки.

Особливості: групи з 2–4 осіб, оснащені портативними радіостанціями, бронежилетами, зброєю (пістолети, автомати), а також ліхтарями й тепловізорами для роботи вночі.

Приклад: у Харкові патруль НГУ перевіряє документи громадян, які перебувають у метро після 22.00, забезпечуючи дотримання комендантської години.

Автомобільне патрулювання

Застосування: великі території, блокпости, периметри стратегічних об'єктів (склади, мости, електростанції).

Техніка: броньовані автомобілі (КрАЗ Cougar, HMMWV, БТР-3), оснащені GPS, радіозв'язком і відеореєстраторами.

Особливості: забезпечує швидке переміщення, можливість транспортування додаткового обладнання (засоби зв'язку, спецзасоби).

Приклад: об'їзд передмість Запоріжжя для виявлення несанкціонованих зібрань чи диверсійних груп.

Змішане патрулювання

Застосування: комбінація піших і автомобільних груп для гнучкого реагування у зонах із різною щільністю населення.

Особливості: піші групи діють у пішохідних зонах, автомобільні групи забезпечують підтримку та швидке прибуття.

Приклад: піший патруль контролює парк у центрі міста, тоді як автомобільна група патрулює прилеглі вулиці для швидкого реагування на інциденти.

Методи контролю

Перевірка документів: відповідно до статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (12.05.2015 р., № 389-VIII) НГУ має право перевіряти документи громадян, транспортні засоби та вантажі для виявлення заборонених предметів (зброя, вибухівка).

Процедура: вимога пред'явлення паспорта чи іншого документа, що посвідчує особу; у разі підозри – огляд особистих речей.

Приклад: на блокпості у Маріуполі патруль НГУ перевіряє транспорт на наявність зброї чи контрабанди.

Технічні засоби: відеокамери з функцією розпізнавання облич, тепловізори для нічного спостереження, дрони (наприклад DJI Mavic 3) для моніторингу великих площ.

Приклад: дрон патрулює над площею під час анонсованого зібрання для оцінювання кількості учасників.

Типи блокпоста: стаціонарні (на в'їздах до міст, біля стратегічних об'єктів); мобільні (тимчасові, для оперативного реагування).

Оснащення: бетонні блоки, протитанкові їжаки, металошукачі, освітлення, зв'язок.

Приклад: мобільний блокпост на трасі біля Дніпра перевіряє вантажівки для запобігання перевезенню вибухівки.

Нормативна база:

– Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р., № 876-VII, ст. 2, п. 3 (Забезпечення громадського порядку);

– Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р., № 389-VIII, ст. 15 (Повноваження щодо перевірок і обмежень).

Виклики:

- обмежена кількість особового складу для покриття великих територій;
- ризик провокацій під час перевірок документів у напружених регіонах;
- технічні обмеження (недостатня кількість дронів чи тепловізорів тощо).

Рекомендації щодо вивчення

Проаналізуйте переваги й недоліки піших і автомобільних патрулів у прифронтових містах, таких як Краматорськ чи Херсон.

Складіть схему стаціонарного блокпоста на в'їзді до міста з населенням 200 тис. осіб, указавши розташування особового складу, техніки та обладнання.

Вивчіть технічні характеристики дронів, які використовуються НГУ, та оцініть їх ефективність для патрулювання.

3.2 Організація взаємодії з Національною поліцією та іншими структурами

Успішна діяльність Національної гвардії України в умовах воєнного стану залежить від тісної координації з Національною поліцією, Збройними Силами України, Службою безпеки України, Державною службою з надзвичайних ситуацій і місцевими органами влади. У воєнний час координація набуває стратегічного значення через підвищені ризики терористичних актів, диверсій і масових заворушень.

Механізми взаємодії

Спільні оперативні штаби: формуються на регіональному чи місцевому рівні для координації дій у зонах підвищеного ризику.

Склад: представники НГУ, Нацполіції, ЗСУ, СБУ, місцевої влади.

Функції: планування патрулів, розподіл зон відповідальності, обмін оперативними даними.

Приклад: оперативний штаб у місті Суми координує дії НГУ та Нацполіції для охорони залізничного вокзалу під час евакуації.

Обмін інформацією:

– використання захищених каналів зв'язку (радіостанції, шифровані месенджери, системи Starlink).

– передача розвідданих про потенційні загрози (наприклад, плани диверсій чи протестів).

Приклад: СБУ інформує НГУ про виявлення Telegram-каналу, який закликає до несанкціонованого мітингу в Одесі.

Розподіл ролей

НГУ: припинення заворушень, охорона стратегічних об'єктів, патрулювання зон із високим ризиком.

Нацполіція: регулювання дорожнього руху, первинне реагування на адміністративні правопорушення.

ЗСУ: ведення бойових дій, охорона тилу, підтримка НГУ в зонах бойових дій.

ДСНС: ліквідація наслідків обстрілів, евакуація цивільних, забезпечення безпеки укриттів.

Місцева влада: організація інформування населення, надання логістичної підтримки (наприклад, транспорт для евакуації).

Приклад: у Миколаєві НГУ охороняє адмінбудівлю, Нацполіція контролює рух транспорту, а ДСНС перевіряє укриття.

Спільні операції:

– проведення рейдів для перевірки комендантської години, припинення несанкціонованих зібрань чи виявлення диверсантів;

– використання спільних сил для швидкого реагування на загрози.

Приклад: НГУ та Нацполіція проводять спільний рейд у Кривому Розі для перевірки підозрілих осіб у нічний час.

Нормативна база:

- Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р., № 876-VII), ст. 5 (Взаємодія з іншими органами);
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р., № 389-VIII), ст. 15 (Координація силових структур);
- Постанова КМУ «Порядок взаємодії в особливий період» від 27.02.2019 р. № 143:
- наказ МВС України «Оперативні дії НГУ в умовах воєнного стану» від 14.03.2022 р. № 170.

Виклики:

- різні структури підпорядкування (НГУ – Міністерство внутрішніх справ України, ЗСУ – Міністерство оборони України) ускладнюють оперативне прийняття рішень;
- бракує уніфікованих протоколів для спільних дій у кризових ситуаціях;
- обмежені ресурси (особовий склад, техніка) для масштабних операцій.

Рекомендації щодо вивчення

Вивчіть статтю 5 Закону «Про Національну гвардію України» та розробіть схему взаємодії НГУ, Нацполіції та ЗСУ під час патрулювання прифронтового міста.

Проаналізуйте реальний приклад спільної операції НГУ та СБУ (з відкритих джерел), наприклад, затримання диверсантів у 2022–2023 рр., та оцініть її ефективність.

Складіть план роботи оперативного штабу для забезпечення безпеки у місті під час комендантської години.

3.3 Використання ненасильницьких методів деескалації конфліктів

Ненасильницька деескалація конфліктів є пріоритетним методом Національної гвардії України для запобігання ескалації напруженості під час масових заходів, перевірок чи патрулювання. У воєнний час, коли соціальне напруження посилюється через економічні труднощі, обстріли та дезінформацію, такі методи дають змогу уникнути насильства, зберегти довіру населення й запобігти провокаціям.

Методи деескалації

Вербальна комунікація: використання спокійного, але авторитетного тону, чіткі інструкції, повага до громадян.

Процедура: офіцер НГУ пояснює правові наслідки порушень (наприклад, ст. 185-1 КУпАП), пропонуючи добровільне припинення дій.

Приклад: під час перевірки документів офіцер НГУ спокійно пояснює громадянинові необхідність дотримання комендантської години, уникаючи конфронтації.

Психологічні техніки:

- виявлення лідерів натовпу для переговорів через діалог або посередників;
- зменшення напруженості шляхом уникнення демонстрації сили (наприклад, приховування важкої техніки, якщо ситуація дає змогу).

Приклад: офіцер НГУ проводить переговори з організатором протесту біля міськради, пропонуючи офіційно подати заявку на зібрання.

Тактичне позиціонування:

– розташування сил НГУ на відстані від натовпу, щоб уникнути провокацій;

– забезпечення вільних шляхів відходу для учасників зібрань.

Приклад: патруль НГУ стоїть на периметрі площі, не блокуючи виходи, щоб уникнути паніки.

Використання посередників: залучення представників місцевої влади, громадських організацій чи релігійних лідерів для врегулювання конфліктів.

Приклад: мер міста виступає посередником між НГУ та учасниками протесту через підвищення цін на комунальні послуги.

Нормативна база:

– Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р., № 876-VII, ст. 12 (Принципи пропорційності та мінімального застосування сили);

– Європейська конвенція з прав людини, ст. 11 (Захист права на мирні зібрання);

– Керівні принципи ООН щодо використання сили та вогнепальної зброї (Пріоритет ненасильницьких методів).

Виклики:

– висока соціальна напруженість через воєнний стан (обстріли, економічна криза) ускладнює діалог;

– ризик провокацій з боку диверсантів, які маскуються під цивільних;

– недостатня підготовка особового складу щодо психологічних технік деескалації.

Рекомендації щодо вивчення

Розробіть сценарій переговорів офіцера НГУ з організатором несанкціонованого мітингу в умовах воєнного стану.

Вивчіть принципи деескалації за Керівними принципами ООН (1990 р.) і порівняйте їх із тактикою НГУ на основі відкритих звітів.

Проаналізуйте відеоматеріали (з відкритих джерел) взаємодії НГУ з протестувальниками та оцініть ефективність ненасильницьких методів.

3.4 Заходи із запобігання масовим заворушенням

Запобігання масовим заворушенням є ключовим завданням Національної гвардії України в умовах воєнного стану, коли соціально-політична нестабільність, економічні труднощі, дезінформація та ворожі інформаційні операції можуть спровокувати протести чи насильницькі дії. Тактика ґрунтується на превентивних заходах, розвідці, швидкому реагуванні та координації з іншими органами.

Заходи запобігання

Розвідка й моніторинг:

– аналіз соціальних мереж (Telegram, X), місцевих ЗМІ та відкритих джерел для виявлення закликів до протестів;

– співпраця з СБУ для ідентифікації провокаторів, диверсантів чи організаторів несанкціонованих зібрань.

Приклад: моніторинг Telegram-каналу у Херсоні виявив заклики до протесту проти комендантської години, після чого НГУ посилила патрулювання.

Превентивна присутність:

– розташування патрулів у потенційних точках збору (площі, адмінбудівлі, вокзали);

– демонстрація сил НГУ (видимість патрулів, техніки) для стримування потенційних порушників.

Приклад: патрулі НГУ розгорнуто біля міськради Дніпра перед анонсованим протестом через вимкнення електроенергії.

Інформування населення:

– співпраця з місцевою владою для роз'яснення заборон на зібрання через радіо, листівки, гучномовці;

– інформування про правові наслідки порушень (ст. 185-1, 185-2 КУпАП).

Приклад: у Запоріжжі НГУ використовує гучномовці для оголошення про заборону мітингів у зоні бойових дій.

Планування реагування:

– розроблення сценаріїв реагування на різні рівні ескалації (мирний протест, агресивний натопв, збройний напад);

– підготовка резервних сил (спецпідрозділи НГУ, наприклад «Омега»), спецзасобів (сльозогінний газ, водомети) і бронетехніки.

Приклад: план розгортання спецпідрозділу НГУ в Одесі у разі спроби захоплення ОВА протестувальниками.

Нормативна база:

– Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р., № 876-VII, ст. 2, п. 3 (Припинення масових заворушень);

– Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р., № 389-VIII, ст. 8 (Обмеження зібрань).

– Постанова КМУ «Координація дій силових структур» від 28.10.2015 р. № 889.

Виклики:

– дезінформація через ворожі інформаційні кампанії (наприклад, російські наративи в соцмережах);

– ризик переростання мирних протестів у насильницькі через дії провокаторів;

– обмеженість ресурсів для одночасного контролю кількох зон (наприклад у великих містах).

Рекомендації щодо вивчення

Складіть план превентивних заходів для запобігання заворушенням у прифронтовому місті, наприклад, у Краматорську.

Проаналізуйте приклад масових заворушень в Україні (з відкритих джерел, 2022–2025 рр.) та оцініть дії НГУ.

Вивчіть методи протидії дезінформації, які застосовуються НГУ у співпраці з СБУ.

Запитання для самоконтролю

1. Які види патрулювання застосовує НГУ для забезпечення громадського порядку в умовах воєнного стану?
2. У чому полягають особливості піших, автомобільних та змішаних патрулів НГУ?
3. Які технічні засоби (дрони, тепловізори) використовуються НГУ для моніторингу громадського порядку?
4. Як НГУ координує свої дії з Національною поліцією, ЗСУ та СБУ в оперативних штабах?
5. Назвіть приклади спільних операцій НГУ з іншими силовими структурами в умовах воєнного стану.
6. Які ненасильницькі методи деескалації конфліктів застосовує НГУ під час масових заходів?
7. Як НГУ використовує посередників (місцеву владу, громадські організації) для врегулювання конфліктів?
8. Які превентивні заходи застосовує НГУ для попередження масових заворушень у прифронтових містах?
9. Як НГУ здійснює моніторинг соціальних мереж для виявлення закликів до несанкціонованих протестів?

Розділ 4. АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Метою розділу є аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку під час масових заходів з акцентом на превентивні та діалого-орієнтовані підходи, що застосовуються у демократичних країнах. Вивчаються концептуальні засади міжнародної практики, зокрема скандинавська модель «поліція діалогу», європейські підходи (Німеччина, Франція, Велика Британія), досвід США й Канада, а також стандарти НАТО та ОБСЄ. Особлива увага приділяється адаптації цих практик до умов України в контексті воєнного стану: рекомендації щодо вдосконалення законодавства, інституційних реформ та впровадження ефективних механізмів взаємодії правоохоронних органів із громадськістю для забезпечення балансу між захистом прав людини і підтриманням громадського порядку.

4.1 Концептуальні засади міжнародного досвіду

Аналіз міжнародної практики забезпечення громадської безпеки під час масових заходів засвідчує еволюцію підходів від суто репресивних до превентивних і діалого-орієнтованих моделей. Сучасні демократичні держави розробляють правові механізми, що забезпечують баланс між конституційним правом на мирні зібрання і необхідністю підтримання громадського порядку.

У своїй практиці Європейський суд з прав людини наголошує на тому, що «там, де демонстранти не вдаються до актів насильства, державним органам важливо проявляти певну ступінь толерантності до мирних зібрань».

Зазначений принцип формує підґрунтя для розроблення національних підходів до нормативно-правового регулювання проведення масових заходів.

4.2 Скандинавська модель превентивної поліції

4.2.1 Теоретичні засади скандинавського підходу

Скандинавська модель забезпечення громадської безпеки виникла внаслідок критичного переосмислення традиційних силових методів після масових заворушень у Гетеборзі (Швеція) у 2001 р., під час яких значна кількість протестувальників та поліцейських зазнала поранень. Ця критика сприяла кардинальній переоцінці способів реагування поліції на масові заходи.

Ключовими засадами скандинавської моделі є такі.

Деескалація як основа концепції. Підхід ґрунтується на принципі, що роль поліції полягає у забезпеченні безпеки всіх учасників і створенні умов для мирного проведення заходу.

Делегування повноважень. Поліція максимально делегує повноваження офіцерам на місцях, що дає змогу уникнути затримок у прийнятті рішень.

Градуїований підхід. Збільшення або зменшення кількості поліцейських зумовлюється розвитком ситуації.

4.2.2 Концепція «поліція діалогу»

Центральним елементом скандинавської моделі є впровадження «поліції діалогу» (dialogue police) – спеціально підготовлених офіцерів, які встановлюють комунікацію з організаторами та учасниками заходів.

Цей підхід ґрунтується на таких принципах:

- максимальна інформованість про склад будь-якого натовпу;
- уміння розрізняти різні частини натовпу та ідентифікувати можливі ризики;
- постійний діалог і комунікація з організаторами заходу та його учасниками;
- надання допомоги учасникам.

4.2.3 Правове регулювання

У Швеції діє Закон про публічні заходи (Public Order Act), який чітко визначає права організаторів, учасників та обов'язки поліції. Законодавство дозволяє поліції вимагати попереднє повідомлення про масові заходи, проте заборона можлива лише за наявності серйозних загроз громадському порядку.

Особливості правового регулювання:

- мінімальні обмеження щодо проведення мирних зібрань;
- акцент на превентивних заходах замість репресивних;
- обов'язкова підготовка поліцейських із питань деескалації конфліктів.

4.3 Європейський досвід: різноманітність підходів

4.3.1 Німецька модель конституційного захисту

Німеччина демонструє приклад суворого конституційного захисту права на мирні зібрання. Стаття 8 Основного Закону гарантує всім громадянам право мирно й без зброї збиратися без попереднього повідомлення або дозволу.

Ключові елементи німецької системи:

- обов'язкова реєстрація зібрань під відкритим небом за 48 годин до публічного оголошення;
- заборона носіння зброї, масок або уніформи, однакового одягу на демонстраціях;
- розгін дозволеної демонстрації поліцією лише як крайній захід;
- захищені зони навколо законодавчих органів та меморіалів жертв нацистського режиму.

4.3.2 Французький досвід управління кризами

Франція застосовує більш централізований підхід до управління громадським порядком. Кодекс внутрішньої безпеки (Code de la sécurité intérieure) надає поліції, жандармерії та префектам розширені адміністративні повноваження для введення обмежень на масові заходи за наявності загрози

громадському порядку: заборона на проведення заходів; фільтрація учасників; заборона предметів; обмеження пересувань у чітко визначених оперативних периметрах безпеки.

Особливості французької моделі:

- мобілізація значних поліцейських ресурсів (до 45 тис. офіцерів під час кризи 2023 р.);
- активне застосування сучасних технологій відеоспостереження та дронів;
- активне застосування спеціальних засобів у необхідній кількості.

4.3.3 Британська система градуйованого командування

Велика Британія використовує модель «золотого, срібного, бронзового» командування для координації дій поліції на різних рівнях. Закон про громадський порядок (Public Order Act, 1986) надає поліції повноваження встановлювати умови проведення заходів або забороняти їх за наявності серйозних ризиків.

Повноваження поліції:

- установлення обмежень щодо кількості учасників, місця і тривалості зібрань;
- зміна маршруту процесій або встановлення заборони на входження у певні публічні місця;
- застосування сили для забезпечення дотримання встановлених умов.

4.4 Досвід США та Канади

4.4.1 Американські стандарти NTOA

Національна асоціація тактичних офіцерів США (NTOA) розробила комплексні стандарти для операцій із підтримання громадського порядку. У них наголошено на важливості балансування конституційних прав (згідно з Першою поправкою) і необхідністю захисту громадської безпеки.

Ключові елементи американського підходу:

- розподіл підрозділів громадського порядку на базовий, проміжний та провідний рівні;
- акцент на планування, управління розвідувальною інформацією та оцінювання ризиків;
- розроблення спеціальних стандартних операційних процедур (SOP) для кожного агентства.

4.4.2 Канадська модель громадсько-орієнтованої поліції

Канада розвинула модель громадської поліції (community policing), яка передбачає тісну взаємодію з місцевими громадами. Кримінальний кодекс і муніципальні статuti вимагають координації між організаторами, поліцією та місцевою владою.

4.5 Міжнародні стандарти та керівні принципи

4.5.1 Стандарти ОБСЄ щодо свободи мирних зібрань

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) у співпраці з Венеціанською комісією розробила Керівні принципи щодо свободи мирних зібрань, які наголошують на пропорційності дій поліції та захисті прав учасників.

Основні принципи ОБСЄ:

- свобода мирних зібрань є фундаментальним правом людини;
- зібрання вважається мирним, якщо організатори мають мирні наміри, а поведінка учасників не є насильницькою;
- державні органи повинні проявляти толерантність до мирних зібрань.

4.5.2 Практика Європейського суду з прав людини

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у своїх рішеннях установив важливі прецеденти щодо захисту права на мирні зібрання.

Суд наголошує, що припинення несанкціонованої демонстрації виключно через відсутність попереднього повідомлення, без будь-якої незаконної поведінки учасників, може становити непропорційне обмеження свободи мирних зібрань.

4.6 Досвід НАТО у сфері стабілізаційних дій поліції

4.6.1 Концепція *Stability Policing*

НАТО розвинула концепцію *Stability Policing* як поліцейську діяльність, спрямовану на підтримку або тимчасову заміну місцевих поліцейських сил для відновлення громадського порядку і безпеки.

Ця концепція передбачає розгортання поліцейських сил НАТО у кількості 1–4 тис. офіцерів протягом 30 днів

4.6.2 Інтеграція військових і поліцейських функцій

Досвід НАТО демонструє важливість координації між військовими і поліцейськими силами, особливо в контексті протидії гібридним загрозам. Поліція повинна розслідувати злочини, забезпечувати громадський порядок, використовувати розвідувально-орієнтовані заходи для відновлення громадського порядку.

4.6.3 Польський досвід трансформації

Польща як країна з постсоціалістичним минулим є прикладом успішної адаптації європейських стандартів. Закон про зібрання (*Prawo o zgromadzeniach*) чітко визначає процедуру повідомлення про заходи та повноваження поліції, використовуючи багаторівневу систему реагування – від діалогу до залучення спецпідрозділів.

4.7 Упровадження скандинавської моделі в Україні

4.7.1. Адаптація скандинавської моделі

В Україні скандинавська модель частково впроваджується з 2018 р. через Концепцію Міністерства внутрішніх справ України (наказ від 23.08.2018 р. № 706). Однак повноцінне впровадження потребує:

- удосконалювання законодавства щодо статусу «поліції діалогу»;
- підвищення кваліфікації кадрів із питань деескалації;
- розроблення спеціальних навчальних програм.

4.7.2 Рекомендації щодо адаптації

Законодавчі зміни:

- внесення змін до законодавства про масові заходи з урахуванням принципів пропорційності;
- чітке визначення понять «громадська безпека» та «громадський порядок»;
- створення правових засад для діяльності «поліції діалогу».

Інституціональні реформи:

- створення спеціалізованих підрозділів за скандинавською моделлю;
- розроблення протоколів взаємодії між різними правоохоронними органами;
- упровадження системи градуйованого реагування.

Отже, зарубіжний досвід демонструє, що ефективне правове регулювання громадської безпеки під час масових заходів ґрунтується на балансі між захистом прав людини і забезпеченням порядку. Скандинавська модель є найбільш прийнятною для України, оскільки акцентує на превенції та діалозі. Однак її впровадження потребує комплексного реформування законодавства, кадрової політики та взаємодії з громадськістю.

Адаптація європейських і міжнародних стандартів, зокрема принципів ОБСЄ, практики ЄСПЛ та досвіду НАТО у сфері стабільної поліції, дасть змогу Україні підвищити ефективність правоохоронної діяльності та рівень довіри громадян. Особливо важливим є впровадження концепції «поліція діалогу» та розвиток превентивних підходів до забезпечення громадського порядку в умовах воєнного стану.

Запитання для самоконтролю

1. Які ключові принципи скандинавської моделі превентивної поліції застосовуються для забезпечення громадського порядку?
2. У чому полягає концепція «поліція діалогу» та як вона реалізовується у скандинавських країнах?
3. Які особливості правового регулювання масових заходів у Швеції встановлює Закон про публічні заходи?

4. Як німецька модель конституційного захисту забезпечує право на мирні зібрання?
5. У чому полягають особливості французького підходу до управління кризами під час масових заходів?
6. Як британська система градуйованого командування («золотий, срібний, бронзовий») сприяє координації дій поліції?
7. Які стандарти НТОА застосовуються у США для забезпечення громадського порядку під час протестів?
8. У чому полягає канадська модель громадсько-орієнтованої поліції?
9. Які принципи свободи мирних зібрань закріплено у Керівних принципах ОБСЄ?
10. Як концепція Stability Policing НАТО може бути застосована для забезпечення громадського порядку в Україні?

Розділ 5. АДАПТАЦІЯ ДОСВІДУ КРАЇН НАТО ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Метою розділу є аналіз міжнародного досвіду деяких країн НАТО та ЄС щодо регулювання мирних зібрань у кризових ситуаціях, а також розроблення рекомендацій щодо адаптації цих практик для забезпечення громадського порядку в Україні в умовах воєнного стану. Увагу зосереджено на вивченні європейського підходу до управління масовими заходами, підходів Канади, США, а також підходу Угорщини до управління натовпом. Здійснено порівняльний аналіз їх ефективності та визначено оптимальні стратегії для України. Акцентується на впровадженні деескалаційних технік, створенні спеціалізованих підрозділів, удосконаленні законодавчої бази, а також інтеграції міжнародних стандартів, зокрема принципів пропорційності й судового контролю, для забезпечення балансу між національною безпекою і захистом демократичних свобод громадян.

5.1. Міжнародний досвід регулювання мирних зібрань у кризових ситуаціях

5.1.1 Європейський підхід до управління масовими заходами

Міжнародний досвід проведення мирних зібрань в умовах кризових ситуацій демонструє необхідність збалансованого підходу до забезпечення як національної безпеки, так і фундаментальних демократичних свобод. Країнами НАТО та ЄС розроблено комплексні механізми, які дають змогу підтримувати право на мирні зібрання навіть під час надзвичайних станів, воєнного стану чи інших кризових ситуацій. Так, згідно зі ст. 15 Європейської конвенції з прав людини навіть під час війни або іншої суспільної небезпеки держави можуть відступати від своїх зобов'язань лише в тих межах, яких вимагає гострота становища, при цьому зберігаючи основні демократичні цінності.

Практика європейських країн показує важливість диференційованого підходу до обмежень права на мирні зібрання залежно від конкретних обставин та рівня загроз. Спільна декларація ООН та регіональних експертів з прав людини (від 15.09.2022 р.) наголошує на тому, що держава повинна завжди поважати права людей на зібрання, висловлення своїх скарг, позиції та ідей, і навіть в умовах надзвичайних ситуацій. Європейський підхід до управління масовими заходами ґрунтується на рекомендаціях Ради ЄС (від 06.12.2007 р.). Укладено Довідник для поліцейських та органів безпеки стосовно співпраці під час масових заходів, де зазначається, що відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод правоохоронні органи держав-членів ЄС повинні прагнути забезпечити повне дотримання прав людини, зокрема права вільно висловлювати думки та мирно збиратися.

Досвід Канади і США демонструє можливість ефективного управління масовими заходами через використання деескалаційних технік, переговорів та мінімального застосування сили, що сприяє збереженню демократичних

принципів навіть у складних безпекових умовах. Важливим у порівняльному аспекті є також досвід авторитарного підходу Угорщини до проведення масових заходів у кризових ситуаціях.

5.1.2 Досвід Канади

Канадський підхід до регулювання мирних зібрань демонструє збалансованість у забезпеченні права на мирні зібрання навіть в умовах надзвичайних ситуацій. У розділі 2 (с) Канадської хартії прав і свобод гарантується право на мирні зібрання, зокрема право брати участь у мирних демонстраціях, протестах, парадах, пікетуванні та інших зібраннях. Важливо, що у цьому розділі йдеться про право саме на мирні зібрання, а не на заворушення, які серйозно порушують спокій.

Під час протестів правоохоронні органи можуть здійснювати арешти, обшуки, застосовувати силу або затримувати осіб, якщо під час зазначених заходів вони вчиняють злочини. Обов'язок поліції так само зупиняти протестувальників у разі немирної діяльності, наприклад, якщо люди зазнають шкоди або пошкоджується майно.

Поліція Канади активно використовує спеціально навчені команди для взаємодії з протестувальниками (Police Liaison Teams). Ці команди намагаються підтримувати відкриті лінії комунікації та розвивати відносини довіри для забезпечення безпечного й законного середовища. Навіть коли арешти виправдані, поліція часто вибирає альтернативні стратегії роботи з протестувальниками, переговори та деескалацію включно.

Конвой вантажівок в Оттаві («Конвой свободи» 2022 р.) став найяскравішим прикладом застосування надзвичайних повноважень. Федеральний уряд 14 лютого 2022 р. вперше в історії застосував Закон про надзвичайні ситуації для припинення протестів. Закон надав поліції такі додаткові повноваження: створення захищених зон навколо критичної інфраструктури; заборону на в'їзд до певних районів; примусове залучення евакуаторів для видалення транспортних засобів; заморожування банківських рахунків учасників протестів.

Унаслідок застосування цього закону протягом тижня (до 22 лютого 2022 р.) було здійснено близько 230 арештів, 118 осіб отримали кримінальні звинувачення за понад 400 пунктами обвинувачення.

Досвід Канади демонструє складний баланс між захистом демократичних свобод і забезпеченням громадського порядку, особливо у кризових ситуаціях, коли традиційні поліцейські методи виявляються недостатніми. Основними елементами цього підходу є:

- пріоритет деескалації над силовими методами;
- використання спеціалізованих команд зв'язку для підтримання діалогу з протестувальниками;
- чітке розмежування між мирними й немирними зібраннями;
- застосування надзвичайних повноважень лише у виняткових випадках із подальшим парламентським контролем.

Цей досвід може бути взірцем для інших демократичних держав у розробленні ефективних стратегій управління масовими заходами в умовах кризових ситуацій.

5.1.3 Досвід США

Американський підхід до регулювання мирних зібрань ґрунтується на Першій поправці до Конституції США, яка гарантує право на свободу слова й мирні зібрання. Це право вважається «священним та основоположним для демократії», проте в умовах надзвичайних ситуацій може підлягати певним обмеженням. Важливо, що американська система передбачає переважно місцеве регулювання протестів: місцева поліція та департаменти шерифів самостійно визначають стратегії і тактики реагування на протести у своїх громадах.

Під час протестів правоохоронні органи мають право здійснювати арешти лише після надання трьох попереджень натовпу про застосування поліцейських заходів примусу. Поліція зобов'язана застосовувати силу як «останній засіб» і лише тоді, коли інші поліцейські заходи не здатні забезпечити виконання покладених повноважень. Для розгону натовпу заборонено використовувати вогнепальну зброю або рушниці, а також застосовувати кийки проти людей, які не становлять загрози.

Американські правоохоронні органи впроваджують чотирирівневу систему реагування, яка надає особливого значення деескалації замість «затоплення» протестів поліцейськими. Заборонено тактики «kettling» (оточення та стискання групи демонстрантів), використання низьколітаючих гелікоптерів для залякування протестувальників. Департамент юстиції США розробив 102 рекомендації за сімома ключовими напрямками, зокрема ситуаційна обізнаність, побудова відносин із громадою, планування й навчання, стратегія реагування.

Прикладом застосування федеральних повноважень під час масових заходів стали протести 2020 р. Федеральний уряд розгорнув персонал із департаментів юстиції, внутрішньої безпеки, ФБР та інших агентств у містах по всій країні. За висновками генерального прокурора Б. Барра, федеральними органами було здійснено 51 арешт, 114 правоохоронців зазнали поранень. Операція з очищення парку Лафайет 1 червня 2020 р. викликала суперечки через використання сили проти мирних демонстрантів.

У результаті застосування федеральних повноважень під час протестів 2020 р. було розгорнуто Національну гвардію та активні військові підрозділи. ФБР активізувало роботу 200 спільних антитерористичних груп по всій країні для допомоги правоохоронним органам у затриманні та пред'явленні звинувачень насильницьким агітаторам. Служба маршалів США допомагала захищати федеральні будівлі, оскільки вандалами було пошкоджено 21 будівлю федеральних судів.

Як бачимо, американський досвід демонструє складну систему балансування між федеральними і місцевими повноваженнями щодо забезпечення права на мирні зібрання, особливо у кризових ситуаціях. Головні елементи такого підходу:

- пріоритет місцевого контролю над федеральним втручанням у регулювання протестів;
- чотирирівнева система деескалації замість масового розгортання поліції;
- заборона найбільш агресивних тактик (як-от «kettling») та використання гелікоптерів;
- федеральне втручання переважно обмежується захистом федеральної власності та допомогою місцевим органам;
- судовий контроль за діями правоохоронних органів через систему позовів та розслідувань.

Цей досвід доводить важливість чіткого розподілу повноважень між різними рівнями влади та необхідність постійного балансування між забезпеченням громадського порядку і захистом конституційних прав громадян на мирні зібрання.

5.1.4 Досвід Угорщини

Угорський підхід до регулювання мирних зібрань, на наш погляд, є авторитарним. Стаття VIII (1) Конституції Угорщини 2011 р. передбачає, що кожна людина має право на мирні зібрання.

Це право традиційно вважалось фундаментальним демократичним правом, проте в умовах пандемії COVID-19 воно зазнало кардинальних обмежень. На відміну від багатьох інших європейських країн угорська система передбачає централізоване регулювання масових заходів через урядові декрети й надзвичайні повноваження.

Під час надзвичайного стану правоохоронні органи отримали розширені повноваження щодо розгону зібрань і накладення штрафів. Поліція має право негайно припиняти будь-які зібрання понад двох осіб без попереджень, якщо вони порушують урядові декрети про надзвичайний стан. Організатори протестів можуть бути оштрафовані на суми до 4,5 млн форинтів (12 200 євро), а учасники – до 500 тис. форинтів за повторні порушення. Заборонено проводити будь-які публічні зібрання незалежно від дотримання санітарних норм.

На відміну від Канади і США правоохоронні органи Угорщини застосовують жорстку систему реагування, яка передбачає повну заборону замість деескалації. Декрет забороняє «публічне зібрання з участю принаймні двох осіб для вираження думки з публічного питання».

Це загальна заборона, а не обмеження за часом, способом та місцем проведення, яка діє незалежно від дотримання учасниками правил COVID-19.

Прикладом застосування надзвичайних повноважень стали протести 15 березня 2021 р. проти локдауну. Поліція Будапешта вжила заходів проти понад 300 осіб за участь у заході та порушення правил носіння масок. Було порушено справи проти двох осіб за загрозу громадській безпеці та розпочато провадження проти 4 осіб за організацію несанкціонованих публічних зібрань.

Унаслідок застосування надзвичайних повноважень під час пандемії запроваджувалася повна заборона зібрань з 12 березня 2020 р. з більше ніж 100 особами у закритих приміщеннях і понад 500 – на відкритому повітрі.

З 10 листопада 2020 р. діяла повна заборона всіх форм зібрань, комендантська година тривала з 20:00 до 5:00, обмежувалися сімейні зібрання у складі максимум 10 осіб. Весілля дозволялися лише без банкетів за присутності найближчих родичів, похорони – максимум 50 осіб.

Угорський досвід демонструє авторитарний підхід до управління кризовими ситуаціями, який кардинально відрізняється від демократичних стандартів інших країн ЄС та НАТО. Йому властиві такі основні елементи:

- централізоване урядове управління замість місцевого регулювання протестів;
- повна заборона зібрань замість диференційованих обмежень;
- жорсткі санкції без можливості оскарження або альтернативних заходів;
- розширення надзвичайних повноважень на невизначений термін через конституційні зміни;
- мінімальний судовий контроль за діями правоохоронних органів.

Досвід Угорщини показав, як криза може бути використана для значного обмеження демократичних свобод під приводом забезпечення громадської безпеки, що суперечить європейським стандартам захисту прав людини.

5.2 Порівняльний аналіз підходів до забезпечення права на мирні зібрання

Аналіз міжнародного досвіду демонструє кардинально різні підходи до забезпечення права на мирні зібрання під час кризових ситуацій у країнах НАТО та ЄС. Ключові відмінності підходів узагальнено і подано у табл. 1.

Таблиця 1 – Відмінності у підходах деяких країн НАТО та ЄС

Критерій	Канада	США	Угорщина
Правова основа	Збалансована конституційна гарантія	Федералізм із місцевим регулюванням	Централізоване урядове управління
Тактики поліції	Деескалація, команди зв'язку	Чотирирівнева система, мінімальна сила	Жорсткі заборони, негайне припинення
Контроль	Парламентський контроль	Система позовів та розслідувань	Мінімальний судовий контроль
Застосування сили	Останній засіб після переговорів	Останній засіб із процедурними гарантіями	Спрощене застосування сили

Ці відмінності демонструють широкий спектр підходів до балансування між національною безпекою і демократичними свободами: від збалансованих демократичних моделей до авторитарних практик, що можуть бути як позитивним, так і негативним прикладом для інших країн.

На основі проведеного аналізу міжнародного досвіду можна сформулювати комплексні рекомендації для України щодо вдосконалення системи забезпечення правопорядку під час масових заходів в умовах дії правового режиму воєнного стану.

5.3 Рекомендації для України

5.3.1 Організаційно-правові заходи

Першочерговим завданням є розроблення диференційованої системи обмежень, яка враховуватиме рівень загроз у конкретних регіонах України. Така система дасть змогу застосовувати більш гнучкий підхід до регулювання масових заходів залежно від безпекової ситуації в різних областях країни.

Водночас критично важливо забезпечити збереження судового контролю за рішеннями про обмеження масових заходів відповідно до ст. 39 Конституції України, що гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян навіть в умовах воєнного стану. Імплементация принципів пропорційності та необхідності під час прийняття рішень стане підґрунтям для збалансованого підходу між забезпеченням безпеки і захистом демократичних свобод.

5.3.2 Створення спеціалізованих підрозділів

Необхідним є формування команд зв'язку за зразком канадських Police Liaison Teams, які спеціалізуються на взаємодії з організаторами й учасниками масових заходів. Ці підрозділи відіграватимуть ключову роль у підтриманні діалогу та запобіганні конфліктним ситуаціям.

Паралельно доцільно розвинути спеціалізовані підрозділи, які поєднують військові й поліцейські функції, що особливо актуально в умовах воєнного стану, коли потрібна координація між різними силовими структурами.

5.3.3 Тактичні підходи та методологія

Запровадження обов'язкового навчання правоохоронців деескалаційним технікам стане підґрунтям для зміни підходу від силового до комунікативного. Розроблення протоколів взаємодії з учасниками масових заходів на основі діалогу дасть змогу мінімізувати конфліктні ситуації й забезпечити мирний характер зібрань. Упровадження чотирирівневої системи реагування за американським зразком забезпечить поступове нарощування заходів безпеки залежно від розвитку ситуації, уникаючи надмірного застосування сили.

Необхідно заборонити залучення неспеціалізованих підрозділів до забезпечення охорони громадського порядку.

5.3.4 Правове регулювання і гарантії

Критично важливо уникнути угорської моделі централізованих заборон, яка демонструє авторитарний підхід до управління кризовими ситуаціями. Натомість потрібно зберегти баланс між забезпеченням безпеки і захистом демократичних прав громадян, що є основою правової держави. Забезпечення тимчасовості і пропорційності обмежень гарантуватиме, що надзвичайні заходи не стануть постійною практикою й не підірвуть демократичних засад суспільства.

5.3.5 Міжнародна співпраця та інтеграція

Активізація участі у програмах НАТО з розбудови спроможностей відкриє доступ до передових методик і технологій забезпечення безпеки. Використання можливостей Консультативної місії ЄС в Україні дасть змогу отримати практичну підтримку в упровадженні європейських стандартів. Розвиток двостороннього співробітництва з країнами Балтії, які мають схожий досвід трансформації правоохоронної системи, забезпечить обмін практичним досвідом і кращими практиками.

Аналіз міжнародного досвіду демонструє, що канадський та американський підходи успішно поєднують ефективне забезпечення безпеки зі збереженням демократичних принципів навіть у кризових умовах. Це досягається через застосування деескалаційних технік, збереження процедурних гарантій та підтримання діалогу з громадянським суспільством. Водночас угорський досвід застерігає про небезпеку авторитарного підходу, який може призвести до надмірного обмеження демократичних свобод під приводом забезпечення безпеки.

Для України найоптимальнішим видається поєднання канадського досвіду створення команд зв'язку з американською чотирирівневою системою реагування, водночас категорично уникаючи угорської моделі централізованих заборон. Ключовим принципом має залишатися збереження судового контролю та дотримання принципів пропорційності навіть в умовах воєнного стану, що забезпечить збереження демократичного характеру української держави й підготує ґрунт для успішної післявоєнної відбудови на демократичних засадах.

Запитання для самоконтролю

1. Як Європейська конвенція з прав людини регулює обмеження права на мирні зібрання у кризових ситуаціях?
2. Які особливості канадського підходу до регулювання мирних зібрань може бути адаптовано в Україні?
3. Як американська чотирирівнева система реагування сприяє деескалації протестів?
4. Чому угорський досвід регулювання масових заходів вважається авторитарним і які його недоліки?
5. Які організаційно-правові заходи рекомендуються для вдосконалення системи обмежень масових заходів в Україні?
6. Яке значення для НГУ має створення спеціалізованих підрозділів, таких як команди зв'язку?
7. Як чотирирівнева система реагування може бути впроваджена у діяльність НГУ?
8. Які принципи пропорційності та судового контролю необхідно зберегти в Україні для забезпечення демократичних свобод?
9. Як міжнародна співпраця з НАТО та ЄС може сприяти реформуванню НГУ?
10. Які уроки з канадського та американського досвіду є найбільш релевантними для України в умовах воєнного стану?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.11.2025).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> (дата звернення: 02.11.2025).
4. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 02.11.2025).
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 02.11.2025).
6. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 02.11.2025).
7. Про затвердження Переліку спеціальних засобів та Правил їх застосування : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2017 р. № 1024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2017-п> (дата звернення: 02.11.2025).
8. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.08.2018 р. № 706. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1045-18> (дата звернення: 02.11.2025).
9. Про затвердження Порядку взаємодії під час виконання завдань в особливий період : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2019-п> (дата звернення: 02.11.2025).
10. Про затвердження Порядку взаємодії під час виконання завдань громадської безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 889. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-2015-п> (дата звернення: 02.11.2025).
11. Про організацію діяльності чергових служб : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.05.2017 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0440320-17> (дата звернення: 02.11.2025).
12. Про оперативні дії Національної гвардії України в умовах воєнного стану : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.03.2022 р. № 170.
13. Стратегія національної безпеки України : затв. Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 01.11.2025).

14. Військова доктрина України: затв. Указом Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (дата звернення: 02.11.2025).
15. Стратегічний оборонний бюлетень України: затв. Указом Президента України від 17.09.2021 р. № 473/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021> (дата звернення: 01.11.2025).
16. Європейська конвенція з прав людини : прийнята 04.11.1950 р. Страсбург : Рада Європи, 1950. URL: <https://surl.lu/csgnad> (дата звернення: 05.11.2025).
17. Керівні принципи щодо свободи мирних зібрань / Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Бюро з демократичних інститутів і прав людини. Варшава : ОБСЄ, 2010. 123 с. URL: <https://www.osce.org/odihr/73405> (дата звернення: 05.11.2025).
18. Керівні принципи ООН щодо використання сили та вогнепальної зброї правоохоронними органами : прийняті 07.09.1990 р. Нью-Йорк : ООН, 1990. URL: <https://www.un.org/disarmament> (дата звернення: 02.11.2025).
19. Женевські конвенції та додаткові протоколи до них : прийняті 12.08.1949 р. Женева : Міжнародний комітет Червоного Хреста, 1949. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> (дата звернення: 02.11.2025).
20. Public Order Act 1986: United Kingdom Public General Acts. London : The Stationery Office, 1986. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64> (accessed: 02.11.2025).
21. Versammlungsgesetz: Gesetz über Versammlungen und Aufzüge. Berlin : Bundesministerium der Justiz, 2008. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/versammlg/> (accessed: 02.11.2025).
22. Code de la sécurité intérieure: Version consolidée au 16 juin 2025. Paris : Legifrance, 2025. URL: <https://surl.li/meqftl> (accessed: 02.11.2025).
23. Prawo o zgromadzeniach : Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. Warszawa : Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2015. URL: <https://surl.li/eyqtxt> (accessed: 05.11.2025).
24. Criminal Code of Canada : Revised Statutes of Canada, 1985, p. 46. Ottawa : Department of Justice Canada, 2025. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/> (accessed: 02.11.2025).
25. NATO Civil-Military Cooperation (CIMIC) Doctrine : Allied Joint Publication AJP-9. Brussels : NATO, 2025. URL: <https://www.nato.int/> (accessed: 02.11.2025).
26. NATO Counter-Terrorism Policy Guidelines. Brussels : NATO, 2025. URL: <https://www.nato.int/> (accessed: 02.11.2025).
27. NATO Strategic Concept. Brussels : NATO, 2025. URL: <https://www.nato.int/> (accessed: 02.11.2025).
28. ААР-03. Розробка, ведення та управління документами стандартизації НАТО. Brussels : NATO, 2025. URL: <https://www.nato.int/> (дата звернення: 05.11.2025).
29. Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN): AJP-3.4.4. Brussels : NATO, 2025. URL: <https://www.nato.int/> (accessed: 05.11.2025).

30. NATO Standards for Peace Support Operations. Brussels : NATO, 2025. URL: <https://www.nato.int/> (accessed: 05.11.2025).
31. Defender Europe Exercises : Official NATO Documentation. Brussels : NATO, 2025. URL: <https://www.nato.int/> (accessed: 05.11.2025).
32. Національна гвардія України: шляхи розвитку / Центр безпекової політики DCAF. Київ : DCAF, 2017. 56 с.
33. СП 9-00(01).01. Доктрина цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України: Київ : Міністерство оборони України, 2017. 48 с.
34. Адаптація військової освіти в Україні до стандартів НАТО. *Academy Vision*. 2024. № 3. С. 45–52.
35. Міжнародне співробітництво як чинник вдосконалення діяльності Національної гвардії України / Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь : УДФСУ, 2023. 72 с.
36. Перехід НГУ на стандарти НАТО – процес вкрай необхідний / Прес-центр МВС України. Київ : МВС, 2025. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення: 02.11.2025).
37. Національна гвардія України переходить на J-структуру за стандартами НАТО / Кременчук : Region, 2025.
38. Гвардійці переймають досвід НАТО з гуманітарного розмінування / МВС України. Київ: МВС, 2025. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення:
39. Нацгвардія України починає розробку доктрини за принципами НАТО. *Громадське*. 2021. URL: <https://hromadske.ua/> (дата звернення: 03.11.2025).
40. Стандарти НАТО: механізм і темпи впровадження. *ArmyInform*. 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/> (дата звернення: 05.11.2025).
41. Стандарти та вимоги НАТО до професійної підготовки військовослужбовців. *Ukraine to NATO*. 2023. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/> (дата звернення: 02.11.2025).
42. Досвід навчання військових за стандартами НАТО: аналіз та порівняння. *Ukraine to NATO*. 2023. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/> (дата звернення: 02.11.2025).
43. Перехід на стандарти НАТО Національної гвардії України. *Ukraine to NATO*. 2021. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/> (дата звернення: 05.11.2025).
44. Роль цивільно-військового співробітництва у захисті цивільного населення. *Center for Civilians in Conflict*. 2023. URL: <https://civiliansinconflict.org/> (дата звернення: 05.11.2025).
45. Hybrid Threats and Civil Preparedness: Strategic Analysis. *Hybrid CoE – The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*. Helsinki : Hybrid CoE, 2025. URL: <https://www.hybridcoe.fi/> (accessed: 02.11.2025).
46. EUAM Ukraine : Recommendations for Reforming the Civilian Security Sector in Ukraine. Kyiv : European Union Advisory Mission Ukraine, 2025. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/> (accessed: 02.11.2025).
47. Bezpieczeństwo i Porządek Publiczny. *CEOL*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe, 2025. URL: <https://www.ceeol.com/> (accessed: 02.11.2025).

48. Opération Sentinelle: Official Documentation / Ministère des Armées. Paris : Ministère des Armées, 2025. URL: <https://www.defense.gouv.fr/> (accessed: 02.11.2025).
49. Community Policing: Guidance and Best Practices. *UK Government*. London : Home Office, 2025. URL: <https://surl.lu/tspcgx> (accessed: 02.11.2025).
50. Kaitseliit: Estonian Defence League Activities. Tallinn : Kaitseliit, 2025. URL: <https://www.kaitseliit.ee/> (accessed: 02.11.2025).

Навчальне видання

КОБА Олександр Васильович
КУРИЛО Олег Іванович
ДЕНИСЮК Олександр Валентинович
ПОПКОВ Єгор Володимирович

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ Й ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
ЩОДО ДІЙ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ
І ПОРЯДКУ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ ПІД ЧАС ДІЇ
ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Методичні рекомендації

Редактор *Я. М. Холоденко*
Комп'ютерне макетування